

تأثیر تغییرات کاربری اراضی تالاب هورالعظیم در تشدید کانون گرد و غبار و مسئولیت مدنی دولت پیرامون آن

یاشار طاهری^۱ / جواد اسماعیلی^۲

* نوع مقاله: پژوهشی / تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳ / تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۹

چکیده

امروزه، پدیده گردوغبار به یکی از جدیترین مسائل محیط زیستی پیش روی بشر تبدیل شده است. یکی از مهمترین این اثرات محیطی، تغییر کاربری اراضی و پوشش زمین بدون توجه به اثرات سوء آن بر منابع طبیعی می باشد. در سالهای اخیر پدیده گرد و غبار همراه با روند شتابان توسعه، صنعتی شدن، افزایش بی سابقه جمعیت و تغییر کاربری اراضی در استان خوزستان، تنشهای محیط زیستی را در این منطقه دو چندان کرده است. نتایج حاصل از این مطالعه، نشان داد که تغییرات کاربری اراضی در گسترش پدیده گرد و غبار و به تبع آن در خشک شدن تالاب در منطقه مطالعاتی، در سالهای اخیر بسیار موثر بوده است با توجه به این که هدف اصلی تحقیق بررسی اثرات تغییر کاربری در تشدید کانونهای گرد و غبار و مسئولیت مدنی دولت در قبال این موضوع می باشد. در نهایت می توان بیان کرد که از نظر زمانی رخداد گردوغبار در منطقه مورد مطالعه از روند افزایشی برخوردار شده است و این افزایش از سال ۲۰۰۸ به بعد قابل توجه است. افزایش اراضی بایر خاکی تحت تأثیر عوامل مختلف طبیعی و انسانی به همراه کاهش رطوبت خاک یکی از مهمترین دلایل ایجاد کانونهای داخلی گرد و غبار در منطقه مورد مطالعه است.

واژگان کلیدی: تغییر کاربری اراضی، تنشهای محیط زیستی، تشدید کانون گرد و غبار، مسئولیت مدنی، تالاب.

^۱ مدرس، مؤسسه آموزش عالی آپادانا، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول)

yashartahery@gmail.com

^۲ کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، مؤسسه آموزش عالی آپادانا، شیراز، ایران.

pgoirani@gmail.com

مقدمه

یکی از ویژگیهای پدیده های جغرافیایی منحصر به فرد بودن و وابستگی آن به مکان است. به این معنی که موضوعات مختلف در فضاهای جغرافیایی متفاوت به صورت متفاوت جلوه می کنند. کنند و تحت تأثیر ویژگیهای خاص مکان قرار میگیرند. بنابراین مطالعه و بررسی ویژگیهای جغرافیایی محدوده مورد مطالعه ضروری به نظر میرسد. با توجه به تکرار پدیده گردوغبار در چند سال گذشته و لزوم توجه به کانونهای ایجاد این گرد غبارها خصوصاً کانونهای مشرف به نقاط مسکونی، شهرها و تأسیسات صنعتی و... در داخل کشور و نیاز به منابع آب در دسترس تأثیر تغییرات کاربری اراضی در تشدید گردوغبار، لزوم شناخت ویژگیهای حوزه تالاب هورالعظیم بسیار با اهمیت میبا شد. لذا شناخت ویژگیهای حوزه از جمله موقعیت تالاب، زمین شناسی، توپوگرافی، اقلیم، عوامل تهدید تالاب، عوامل سطحی (زمینی) و ... مورد مطالعه قرار گرفته است.

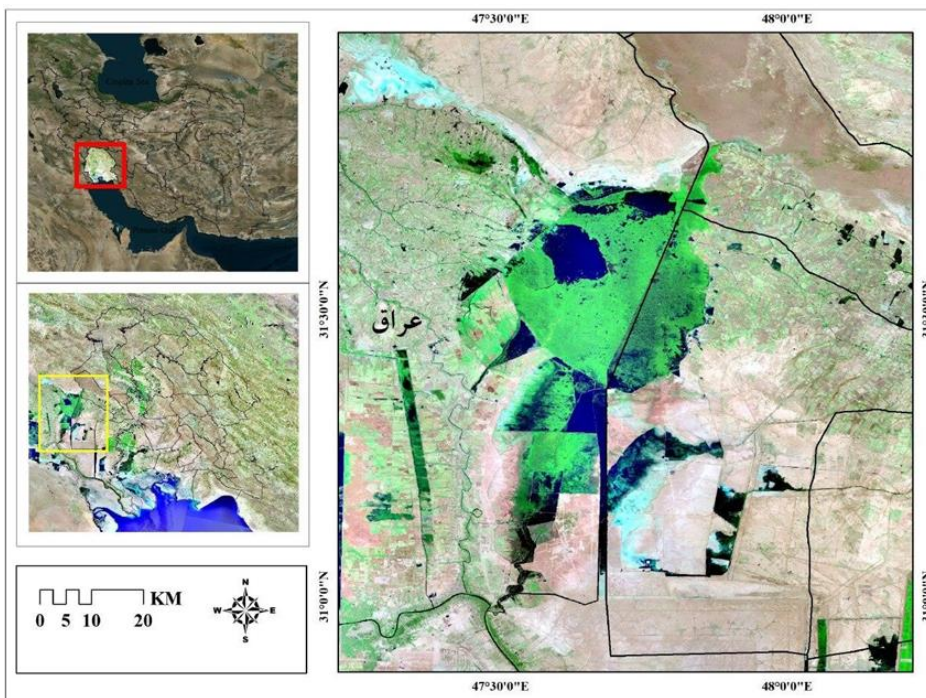
۱- هورالعظیم

هورالعظیم یا (هور الهویزه): بزرگترین هور استان خوزستان واقع در دشت آزادگان است که از آبهای کرخه، دویرج و اروند رود تشکیل میشود. این هور دارای ۱۰۰ کیلومتر طول و ۱۵ الی ۷۵ کیلومتر عرض است. هورالعظیم که یک سوم در ایران و دو سوم آن در عراق واقع شده، از غرب به وسیله رود دجله و از شرق به وسیله جلگه همواری در خاک ایران محدود است. در خاک عراق، از جنوب تا کنار دجله و از شمال تا چند کیلومتری شهر عماره در کنار دجله ادامه دارد و در ایران، شهرهای بستان، سوسنگرد و هویزه در کنار این هور قرار دارند. رودخانه کرخه وارد هورالعظیم می شود. قسمتی از آب رود دجله در مقابل عماره وارد این هور شده و حتی در جناح خود نیز «هورالحمار» را به وجود میآورد. رودخانه دویرج نیز پس از عبور از مرز، در نهایت وارد هور میشود. یکی از کارکردهای مهم تالاب، جلوگیری از طوفان شن و گرد و خاک است. تالابها میزان رطوبت را بالا میبرند و خشک شدن هورالعظیم در ایران و در عراق میزان وقوع طوفانهای شن را در سالهای اخیر افزایش داده و سبب شده است این استان در ۲ سال اخیر با گرد و غبارهایی حدود ۲۱ برابر استاندارد مواجه شود. در شرایط فعلی با توجه به اینکه شیب کف هورالعظیم از ایران به سمت عراق می باشد هر میزان آب که از سیستم کرخه وارد هور شود ابتدا هورالعظیم در سمت عراق آگیری می شود و پس از آن در صورتیکه آبی باقی بماند سمت ایران شروع به آگیری می نماید.

۱-۱- موقعیت و منطقه مورد مطالعه

تالاب هورالعظیم یا هورالهویزه، بخشی از تالاب دائمی آب شیرین در بین النهرین سفلی است که میان دوکشور ایران و عراق قرار گرفته است. حد شرقی هور در خاک ایران، در شمال غرب شهرستان بستان و در نزدیکی روستای چزابه به مختصات ۴۷ درجه و ۵۷ دقیقه شرقی و ۴۷ درجه و ۱۶ دقیقه غربی قرار گرفته است. این تالاب از مغرب نیز در محدوده جغرافیایی ۳۱ درجه و ۴۷ دقیقه در مجاورت روستای سوله و از سمت جنوب نیز در عرض جغرافیایی ۴۱ درجه قرار گرفته است. (مختاری و همکاران)

شکل (۱) نمایی از تالاب هورالعظیم، برگرفته از تصاویر ماهواره ای

۱-۲- زمین شناسی منطقه مورد مطالعه

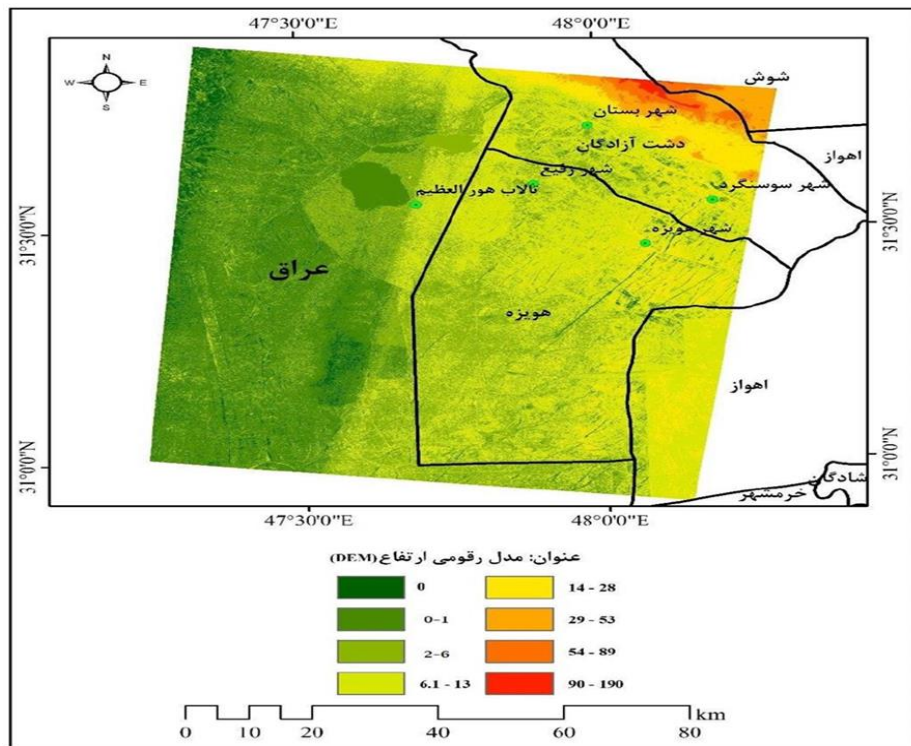
تالاب هورالعظیم درحقیقت چالهای است باقیمانده ازحواشی شمال خلیج فارس که درحدفاصل جریان رسوبگذاری کارون، کرخه، دجله و فرات محدودشده است. سازندهای اطراف آن ازسه سازند آغاچاری، میشان و گچساران ایجادشده که سازند آغاچاری مرکب ازمارن و ماسه سنگ درعمق بسیار کمی ازسطح قرارمیگیرد. سازندهای آغاچاری به دلیل وجوداملاح مختلف در طبقات مارنی از جمله عوامل شورکننده آبهای زیرزمینی وتاحدودی آبهای سطحی هستند. آبهای سطحی پس از تماس بالایه های مارنی، به دلیل سرعت کم جریان آب دراین لایه ها، املاح موجود در آنها را حل نموده و شور می شوند. آبهای سطحی ناشی از ریزش های جوی به علت انحلال املاح گچ و نمک موجود در سازند گچساران، حاوی مقدارزیادی یونهای سولفات و کلرومی شوند و لذا باعث آلوده نمودن منابع آب زیرزمینی می شوند.

۱-۳- توپوگرافی تالاب

توپوگرافی کف هور را می توان شامل دوبخش شمالی وجنوبی دانست بدین نحوه که قسمت شمالی با داشتن چند حفره که عمق آنها به بیشتر از ۴ متری رسد دارای شیب توپوگرافی متفاوتی نسبت به قسمت جنوبی است. در قسمت شمالی، شیب زمین های اطراف یعنی یالهای شرقی غربی و شمالی به سمت مرکز حفره های فوق الذکر جهت میگیرند. لذا شاخه های انتهایی رودخانه کرخه همگی به محض رسیدن به هور به صورت شاخه های متعدد حدودا بامتداد شرقی-غربی وارد هور می شوند. در قسمت شمال نیز شیب کلا شمالی - جنوبی است (جامعی و همکاران، ۱۳۸۵). این وضعیت تا حوالی جراحیهادامه دارد و در حقیقت خطی که از جراحیه به سمت غرب کشیده میشود، نقطه عطف شیب در هور است. در حوزة جنوبی به سمت جنوب غرب است و کلیه جریان های داخل هور به سمت شاخه های انتهایی دجله وارد می شوند. به طور کلی شیب هور شمال شرقی- جنوب غربی است و مهمترین مجرای خروجی که به صورت یک آبراهه طبیعی در هور عمل می کند، توپوگرافی کف هور را می توان شامل دوبخش شمالی وجنوبی دانست بدین نحوه که قسمت شمالی با داشتن چند حفره که عمق آنها به بیشتر از ۴ متری رسد دارای شیب توپوگرافی متفاوتی نسبت به قسمت جنوبی است. در قسمت شمالی، شیب زمین های اطراف یعنی یالهای شرقی غربی و شمالی به سمت مرکز حفره های فوق الذکر جهت میگیرند. لذا شاخه های انتهایی رودخانه کرخه همگی به محض رسیدن به هور به صورت شاخه های متعدد حدودا بامتداد شرقی-غربی وارد هور می شوند. در قسمت شمال

نیز شیب کلا شمالی - جنوبی است (جامعی و همکاران، ۱۳۸۵). این وضعیت تا حوالی جراحی‌ها دامه دارد و در حقیقت خطی که از جراحی به سمت غرب کشیده میشود، نقطه عطف شیب در هوراست. در حوضه جنوبی به سمت جنوب غرب است و کلیه جریان های داخل هوربه سمت شاخه های انتهایی دجله وارد می شوند. به طور کلی شیب هور شمال شرقی- جنوب غربی است و مهمترین مجرای خروجی که به صورت یک آبراهه طبیعی در هور عمل می کند.

شکل (۲) توپوگرافی تالاب هورالعظیم

۲- عوامل تخریب تالاب

عوامل گوناگونی از جمله احداث پروژه گپ در ترکیه و تحداث سد کرخه و در نتیجه عدم رعایت حق آبه تالاب، دخل و تصرفات انسانی از جمله جاده سازی، فعالیت های حفاری و استخراج میدان نفتی ازادگان و تعرض به زمین های تالاب سبب شده که برخی از قسمت های تالاب کاملا خشک

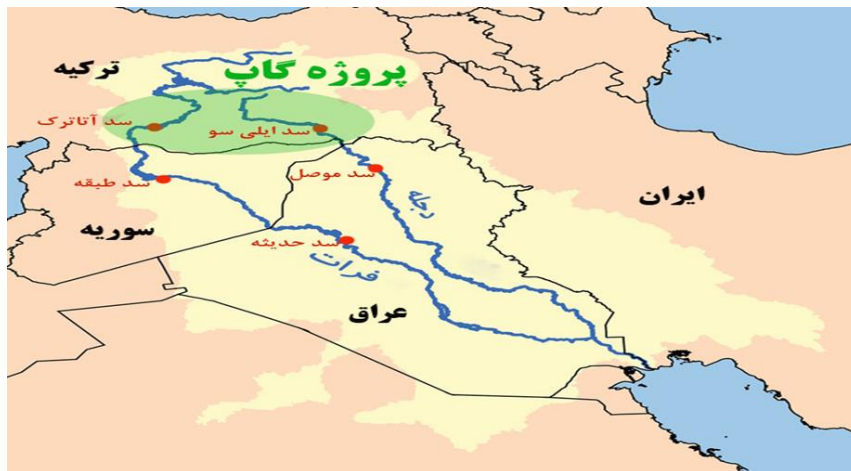

شوند و همین امر در کاهش مرگ ماهیان و عدم حضور پرندگان نقش مهمی داشته باشد. خشک سالی نیز معضلی است که در سالهای اخیر به سایر مشکلات اضافه شده است. با این حال این تالاب همچنان یکی از بهترین زیستگاه های پرندگان در استان خوزستان محسوب گردیده همین امر لزوم توجه هرچه بیشتر به این زیستگاه منحصر به فرد را تأیید می نموده (بهروزی راد و همکاران، ۱۳۸۷). خشکسالی های پی در پی و بروز تغییرات زیانبار در اقلیم باعث تغییر شرایط محیطی مانند شوری بالا و دمای نامناسب شده، این یعنی تغییرات چشمگیر در اکوسیستم، تعداد گونه آبیان، جانداران و گیاهان و همچنین افراد را کاهش داده است. (اسدی و همکاران، ۱۳۹۰)

۲-۱- ترکیه

این طرح که جزو یکی از مهمترین طرح های آبی جهان و از جمله پروژه های مهم ترکیه با چشم انداز ۱۰۰ ساله محسوب می شود، در قالب طرح بزرگ گاپ به اجرا در می آید. پروژه اناتولی جنوب شرقی یا همان گاپ که به زبان خوانده می شود یکی از بزرگترین پروژه های آبی در جهان Guneydogu Anadolu Projesi- GAP ترکی استانبولی و بزرگترین پروژه توسعه ای در ترکیه است. این پروژه شامل ۲۵ طرح آبیاری و برق آبی و در بردارنده ۲۲ سد و ۱۹ نیروگاه برق آبی روی دجله و فرات است. که باعث ذخیره شدن ۹۵ میلیارد متر مکعب از آب رودخانه فرات یعنی سه برابر آورد سالیانه فرات در مرز سوریه و همچنین ذخیره سازی ۱۷.۶ میلیارد متر مکعب از آب رودخانه دجله یعنی بیش از آورد سالیانه دجله در مرز عراق شد. بیشترین تاثیر را در کاهش وسعت تالاب های بین النهرین گذاشت. به رغم مخالفت های شدید سوریه . ترکیه با تعهد به اصل ۵۰۰ مبتنی قرار دادن ماهانه ۵۰۰ متر مکعب در ثانیه از آب فرات به سوریه سد کبان را در سال ۱۹۷۵ به اتمام رساند. این در حالی بود که سوریه با اصل ۵۰۰ مخالف و خواهان سهم بیشتری از فرات بود. به دنبال اشغال عراق توسط امریکا. دولت ترکیه از ضعف دولت مرکزی عراق سوء استفاده کرد و پروژه های سد سازی خود را که تا آن زمان به تعلیق در آمده بود اجرا کرد. عراق که تا پیش از این حدود ۵۶۰۰ متر مکعب در ثانیه از آب این رودها استفاده می کرد. پس از سد سازی ترکیه تنها می تواند حدود دو هزار متر مکعب آب در ثانیه برداشت کند. همچنین با ا حداث سد ایلوسویو ترکیه تخریب تالاب سرعت بیشتری به خود گرفته است. (چشمه خاورو همکاران ۹:۱۳۹۰)

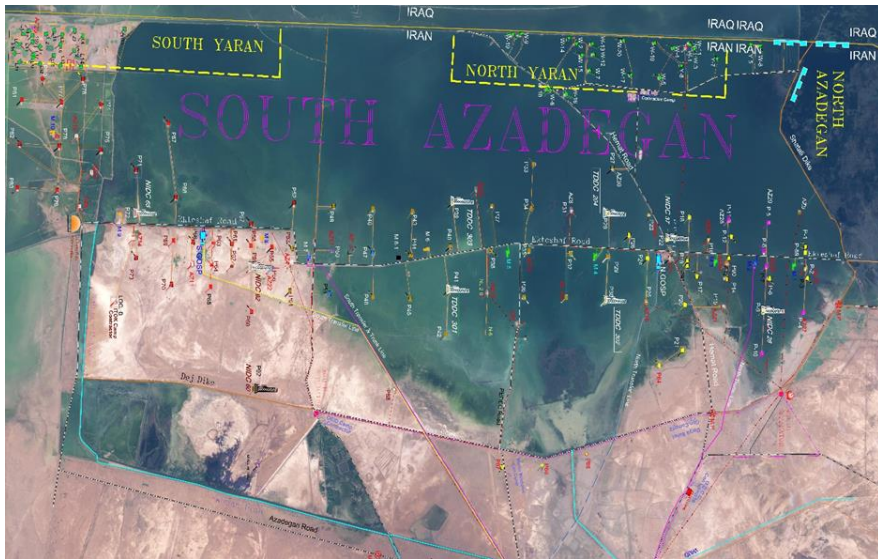
شکل (۳) نقشه موقعیت پروژه گاپ در ترکیه

۲-۲- حفاری و استخراج نفت

واگذاری بیش از ۷ هزار هکتار از این تالاب برای اکتشافات نفتی و عدم تامین حبابه این تالاب نگرانی کارشناسان محیط زیست را در پی داشته است. بر اساس ماده ۲ مصوبه هیات وزیران حریم تالاب ها ۱۵۰ متر تعیین شده که رعایت آن در اجرای طرح های عمرانی الزامی است اما پلاک های واگذار شده به شرکت نفت تقریباً تمامی سطح تالاب هورالعظیم و حتی زون های حساس آن را در بر می گیرد (مدیر کل محیط زیست خوزستان) طراحی سکو چاه در بستری پناهگاه حیات وحش باید بر اساس داده های هیدرولوژیکی انجام شود ولی نقشه سکوهای نفتی میدان ازادگان و محل قرار گرفتن سکوی چاه ها نشان دهنده این است که تمام جاده های دسترسی در جهت عمود به جریان هیدرولوژی تالاب (شمالی - جنوب) احداث شده اند که این جاده ها می توانند روند جریان آب. ابگیری های فصلی تالاب و حتی ساختار بیولوژیکی آن را تحت تاثیر قرار بدهند. (چنگیزی و همکاران ۱۳۹۱:۳۵۰۷). همچنین اتصال جاده های دسترسی در سه نقطه دژ شهید باکری موجب ایجاد چهار قطعه در فاصله صلبو تا جاده شط علی شده است که این بخش های محصور فرایند قطعه شدن تالاب را به دنبال دارد. همچنین احداث کالورت بر جاده های دسترسی جهت حفاظت از جاده ها در مقابل سیل طراحی شده و محل استقرار آنها با وضعیت هیدرولوژیکی تالاب متناسب نمی باشد و کالورت استاندارد جهت عبور حیواناتی مانند گراز و انواع مارها و لاک پشت فراتی احداث نگردیده است. اما خطرناک ترین عامل موجود در تالاب استفاده از گودال آتش و عدم

استفاده از سیستم های بدون فلر به دلیل اثرات سوء آتش بر حیات وحش به خصوص پرندگان می باشد که امری ضروری است. (چنگیزی و همکاران ۱۳۹۱:۳۵۰۷). میدان نفتی آزادگان قرار بود در سال ۸۷ فعالیت خود در تالاب هور العظیم به اتمام برساند و محل استقرار خود را محدود کند اما فعالیت آن ها همچنان ادامه دارد. سال ۸۹ نیز استاندارد خوزستان نسبت به مسدود کردن ورودی شط علی و خشک کردن تالاب برای انجام عملیات حفاری توسط شرکت نفت و میدان نفتی آزادگان در جنوب تالاب هور العظیم اعتراض کرد.

شکل (۴) موقعیت قرار گرفتن دکل های حفاری در میدان نفتی آزادگان جنوبی

۲-۳- عراق

طی اقداماتی که کشور عراق در سال های گذشته در هورالحمار ماهور مرکزی و هورالهویزه (هورالعظیم) به منظور تبدیل اراضی آن ها به اراضی کشاورزی انجام داده با جلوگیری از ورود جریان آب رودخانه های دجله و فرات به هورهای مذکور و انحراف جریان آب آن ها قبل از رسیدن به هورها در ناحیه دلتای رودخانه ها . با احداث رودخانه ها و کانال های عظیم از جمله کانال صدام یا کانال سوم و کانال تاج المعمارک . جریان آب باقیمانده در رودخانه های دجله و فرات را به سمت اراضی قابل کشت هدایت نموده است(مرتضی زاده و همکاران ۹:۱۳۸۹). نتیجه اقدامات انجام شده توسط کشورهای ترکیه و عراق. خشکاندن کامل هور الحمار و هور مرکزی و همچنین حدود ۷۰

درصد از هور العظیم بوده است. البته از سالیان قبل تمامی جریان ورودی به هورالعظیم را منحرف کرده و بدین وسیله حقایبه به هور العظیم را قطع نموده است.

۲-۴- ایران

طی سال های جنگ تحمیلی هورالعظیم دستخوش استرس های زیست محیطی زیادی گشته است و بعد از آن نیز بهره برداری از اب رودخانه های ورودی به تالاب جهت آبیاری زمین های کشاورزی و ورود زه اب های آن به تالاب آسیب زده است. اما اوج تخریب های چند سال اخیر در تالاب به علت اکتشافات نفت و مستقر شدن دکل های حفاری در منطقه و اثر سدهای بالادست مانند سد کرخه است.

۳- ریزگردها و ارتباط آن با تالاب

یکی از کارکردهای مهم تالاب هور العظیم جلوگیری از طوفان های ریزگرد است. تالاب هورالعظیم گرد و غبار را به تله می اندازد و رطوبت را بالای می برد و به عنوان چشمه گیرش گرد و غبار عمل می کند. با از بین رفتن تالاب چشمه گیرش گرد و غبار به چشمه تولید گرد و غبار بدل می شود و به همین دلیل از تالاب هور العظیم به عنوان یکی از منابع تولید کننده ریزگرد نام می برند. در چند سال اخیر میزان گرد و غبار در خاورمیانه و به ویژه مرز ایران و عراق نسبت به سال های گذشته به شدت افزایش یافته است. به عبارتی در طول سال های اخیر میزان گرد و غبار در این منطقه به یک فاجعه تبدیل شده است.

شکل (۵) نمایی از تالاب هورالعظیم در زمستان

۴- روش های پیشگیری و کنترل طوفان های گرد و غبار

اقدامات بیولوژیکی: این روش یکی از راه حل های کلیدی جهت غلبه بر طوفان های گردوغبار میباشد. یک نمونه از چنین اقداماتی شامل ایجاد پوشش گیاهی در مناطق بیابانی است. از اقدامات دیگر شامل کنترل بهره برداری از درختان و جنگلها و جلوگیری از قطع درختان، توسعه موانع اکولوژیک مانند کمربندهای جنگلی که مانع پیشرفت بیابان میگردد. همچنین می توان به مواردی نظیر محدود کردن گسترش زمینهای کشاورزی در مناطق جنگلی و انجام برنامه های مدیریتی جهت کاهش وابستگی مردم به جنگلها اشاره کرد. (رفاهی ۱۳۷۸) اقدامات مکانیکی: این اقدامات شامل استفاده از پوشش برای تثبیت تپه های شنی است. این پوشش ها عبارتند از خرده های کاه گندم، خاک اره، مونت موریلونیت، برگ گیاهان، لیگنین، کودهای گیاهی و حیوانی است، که این مواد به طور گسترده در کشور چین مورد استفاده قرار میگردد. همچنین از مواد مصنوعی مانند پوشش های پلیمری. (Butler et al., 1994) اتیلینی در مناطق از امریکا استفاده می شود. روش های شیمیایی: در کشور ایران از مواد زائد نفتی (مالچ پاشی) جهت متوقف کردن حرکت بیشتر تپه های شنی استفاده میگردد. در کشور چین نیز از مواد شیمیایی و مالچ های پلاستیکی در نواحی خشک استفاده می شود. روشهای شیمیایی یک روش مضر برای محیط زیست، آب های زیرزمینی و باعث تخریب اراضی میشوند، هرچند این روش در کنترل شنها موثر است. (رفاهی ۱۳۷۸)

۵- مسئولیت مدنی دولت در قبال ریزگردها

مسئولیت مدنی دولت در دوران معاصر با توجه به افزایش فعالیت های دولت در عرصه های مختلف اقتصادی اجتماعی فرهنگی و سیاسی از اهمیت زیادی برخوردار شده است و لزوم پاسخگویی در همه زمینه ها از جمله خسارات وارد بر اشخاص از اعمال و صلاحیت های دولت و کارکنان آن اصلی است که همواره مورد تاکید قرار گرفته است. یکی از وظایف دولتها به عنوان عضوی از جامعه جهانی در سطح داخلی و بین الملل حفاظت از محیط زیست بوده و هست. دیر زمانی نیست که ریزگردها تبدیل به یکی از مهترین چالش های زیست محیطی کشور شده است. مساله الودگی های طبیعی یکی از معضلاتی است که دامن حقوق بین الملل را گرفته است از میان این نوع الودگی ها که ادبیات حقوق بین الملل چندان با آن آشنا نیست مساله گردو غبار است از یک کشور به کشور دیگر وارد می شود این پدیده مشکلات بسیاری را برای سایر کشورها ایجاد می نماید و در راستای از بین بردن آثار آن ممکن است که هزینه های بسیاری را به دولتها تحمیل نماید. ریزگردهای عربی

چندین سال است که دولت‌ها را نیز به تقلا انداخته است. در میان علما و دانشمندان حقوق بین الملل ایران اجماع وجود دارد که در حقوق بین الملل موضوعه راه کاری جهت مطالبه خسارات از دولت عراق وجود ندارد و باید از طریق راه حل‌های حل و فصل سیاسی اختلافات و به طور خاص، مذاکره این مساله حل و فصل گردد. حال با این سوال روبرو هستیم که مسئولیت دولت در قبال ریزگردها چیست؟ و آیا اساساً می‌توان دولت را به عنوان شخصیت حقوقی مسئول جبران خسارات احتمالی وارد آمده به شهروندان دانست؟ در فرض پاسخ مثبت به این پرسش، چگونه و با استفاده از چه مبنای ای می‌توان از نظر فقهی و حقوقی دولت را مسئول جبران خسارت دانست؟

۶- نقش افراد و دولت در مبارزه با آلاینده‌ها

اشخاص که نقش افرینان مسئولیت مدنی دولت به عنوان یک رابطه حقوقی هستند منحصر به دو شخص < دولت > و < شخص زیان دیده > می‌باشند. در نتیجه حقوق مسئولیت مدنی نظامی است که به تنظیم و تعریف حقوق و تکالیف این دو نسبت به یکدیگر می‌پردازد. بنابراین اگر در مواردی نیز شخص سومی، مانند مقامات عمومی، در این نظم وارد گردد و به عبارت پردازی‌های قانون از او یاد می‌شود، حضور و ورود او اصالت ذاتی ندارد بلکه به دلیل پیوستگی با دولت به عنوان یکی از اطراف این رابطه خواهد بود. با توجهات ذیل می‌توان از این نظریه حمایت نمود.

نخست: مسئولیت مدنی دولت، در کلیت خویش، مسئولیتی مستقیم است زیرا شخصیت دولت، حقیقی است. این اندیشه متأثر از نظریات هگل از دولت است که بر اساس آن تنها دولت است که به عنوان یک واقعیت، هم عقلی و هم اخلاقی وجود دارد و انسان تنها وقتی به کل می‌پیوندد معنا و ارزش می‌یابد و هویت فرد به طور جدایی ناپذیر به دولت بسته است بنابراین تمایز میان دولت، کشور و اعضای آن بی‌معناست. پس طبیعی است که مسئولیت مدنی دولت ناشی از عمل خود دولت است نه اشخاص حقیقی وابسته به آن و به زبان حقوقی خود دولت شخصیتی حقیقی تلقی می‌گردد. همچنین به نظر برخی مسئولیت دولت، همانند یک شخص حقیقی نسبت به اعضای بدنش می‌باشد گروهی هم ضمن همراهی با این برداشت بر این باورند که مسئولیت مستقیم دولت، ناشی از یک فرض نیست بلکه ناشی از حکم قانون است. دوم: مسئولیت مبتنی بر عدم نیاز به اثبات تقصیر دولت، مسئولیتی مستقیم است زیرا تنها با اثبات رابطه سببیت میان عمل دولت و زیان وارده مسئولیت محقق می‌شود و این تنها در مسئولیت مبتنی بر تقصیر است که وجود شخص سومی (کارگزار) لازم می‌آید. به بیان دیگر در نظریه‌ی مسئولیت محض، تفکیک بین خطای اداره و کارمند، مورد پیدا نمی‌کند و یک طرف دولت است و طرف دیگر، زیان دیده و اثبات

رابطه سببیت بین فعل دولت و زیان وارد آمده کفایت می کند. سوم: مسئولیت مبتنی بر تقصیر دولت. در فرض ایجابی بودن تقصیر. مسئولیت مستقیم است زیرا نیازی به تفکیک تقصیر دولت از تقصیر شخص نمی باشد. به عبارت دیگر در همه موارد نیاز نیست که تقصیر دولت. منتسب به عمل زیانبار شخص خاص گردد. مثلا هرگاه عمل زیان. معلوم یا مشخص نباشد. دعوا به طور مستقیم علیه دولت طرح خواهد شد.

حقوق و مطالعات نوین

نتیجه گیری

۱- در این مطالعه به منظور ارزیابی اثرات تغییرات کاربری اراضی تالاب هور العظیم در تشدید کانون گرد و غبار به این نتیجه رسیدیم که روند تغییرات کاربری اراضی نسبت به چند سال اخیر رو به رشد بوده که نشان از عوامل مختلفی بوده که یکی از مهم ترین تهدیدات این تالاب تغییرات کاربری اراضی و همچنین برداشت بی رویه از آب تالاب برای مصارف صنعتی و غیره در گسترش پدیده گرد و غبار و تشدید آن بسیار موثر بوده و لازم است . اقداماتی در راستای مدیریت و برنامه ریزی آب تالاب . جلوگیری از تغییر کاربری اراضی و صنعتی شدن در محدوده تالاب انجام گیرد و در نهایت می توان نتیجه گیری کرد که تغییرات کاربری اراضی و خشک شدن تالاب در افزایش گرد و غبار موثر بوده است.

۲- از لحاظ فقهی و هم از لحاظ حقوقی می توان دولت را به عنوان یک شخصیت حقوقی مسئول جبران خسارات ناشی از پدیده الاینده های زیست محیطی قلمداد کرد و دولت نمی تواند از این موضوع شانه خالی کرده و خود را فاقد مسئولیت بداند. ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی می توان به عنوان مهم ترین مستند حقوقی برای مسئول دانستن دولت در قبال مبارزه با ریزگردها محسوب گردد.

منابع

- ۱- اداره کل حفاظت محیط زیست خوزستان، ۱۳۸۸ طرح جامع مدیریت تالاب هورالعظیم دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۲- اهدسونی، ع.، یاراحمدی، م.، مصداقی نیا، ع.، یونسین، م.، جعفرزاده ن.، نعیم آبادی، ا.، ثالثی، م.، ندافی، ک.، (۱۳۹۱)، تحلیل روند گرد و غبار ورودی به ایران با تاکید بر استان خوزستان. " اولین کنگره بین المللی دیده گرد و غبار و مقابله زیان بار آن، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان ۲۸-۲۶ بهمن.
- ۳- باریکلو، علی رضا، (۱۳۸۷)، مسئولیت مدنی، تهران، نشر میزان، چاپ دوم.
- ۴- پاپهن شوشتری، فرو، (۱۳۸۷)، طرح جامع مدیریت تالاب هورالعظیم. دانشگاه شهید چمران اهواز. اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان، ۳۸۹ص.
- ۵- پاتریس، ژوردن، اصول مسئولیت مدنی همراه با آرای دیوان عالی کشور فرانسه، ترجمه‌ی مجید ادیب، تهران، میزان.
- ۶- تقی زاده انصاری، مصطفی، (۱۳۷۶)، حقوق کیفری محیط زیست، تهران، نشر قومس، چاپ اول.
- ۷- تقی زاده انصاری، مصطفی، (۱۳۸۷)، حقوق محیط زیست در ایران، تهران، انتشارات سمت، چاپ دوم.
- ۸- حکمت نیا، محمود، (۱۳۸۶)، مسئولیت مدنی در فقه امامیه، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول.
- ۹- درویشی بلورانی، ع.، شایگان، م.، نبوی، ا.، عزیز، ر.، حسین پوری، ع.، کاووسی، م.، (۱۳۹۰)، شناسایی کانون های خارجی گردوغبار های فراگیر در ایران. گزارش شماره ۱.
- ۱۰- زراسوندی، ع.، (۱۳۸۸)، ارزیابی زیست محیطی پدیده گردوغبار در استان خوزستان. " فاز اول، طرح سازمان محیط زیست استان خوزستان: صفحه ۲.

۱۱- سوری. م. جعفری. م. برزگری بنا کوکی.ف. بذرافشان.ا. (۱۳۹۱)، تأثیر کاربری های مختلف اراضی بر پدیده بیابان زایی. اولین همایش ملی بیابان. مرکز تحقیقات بین المللی بیابان دانشگاه تهران.

۱۲- طاووسی. ت. خسروی. م. رییس پور، (۱۳۸۹)، تحلیل همدیدی سامانه های گرد و غباری در استان خوزستان. " مجله جغرافیا و توسعه.

۱۳- گرجی شانی، ر، (۱۳۹۵)، برآورد حداقل آب مورد نیاز تالاب ها بهم منظور جلوگیری از انتشار ریزگردها (مطالعه موردی: تالاب های هویزه)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان)

حقوق و مطالعات نوین

Investigating land use changes in Horul Azim lagoon in the aggravation of the dust center and the civil responsibility of the government in that case

Yashar Taheri¹ / Javad Esmaeili²

Abstract

Today, the phenomenon of dust has become one of the most serious environmental issues facing mankind. One of the most important of these environmental effects is the change of land use and land cover regardless of its adverse effects on natural resources. In recent years, it has been very effective, considering that the main purpose of the research is to investigate the effects of change of use in intensifying dust centers and the government's civil responsibility towards this issue. Finally, it can be stated that the occurrence of dust in the study area has been increasing over time and this increase is significant from 2008 onwards. In recent years, it has been very effective, considering that the main purpose of the research is to investigate the effects of change of use in intensifying dust centers and the government's civil responsibility towards this issue. Finally, it can be stated that the occurrence of dust in the study area has been increasing over time and this increase is significant from 2008 onwards. The increase of barren lands under the influence of various natural and human factors along with the decrease of soil moisture is one of the most important reasons for the creation of internal centers of dust in the study area.

keywords: Land Use Stresses, Intensification of Dust Focus, Civil Liability, Wetland.

¹ Lecturer, Apadana Institute of Higher Education, Shiraz, Iran. (Corresponding Author)
yashartahery@gmail.com

² Master of Private Law, Apadana Institute of Higher Education, Shiraz, Iran.
pgoirani@gmail.com

